

Bogumiła Dumowska

Towarzystwo Naukowe Płockie. Oddział w Sierpcu

Patriotyczne początki i współczesne, społeczne wyzwania sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego

Dokument założycielski sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego, opatrzony datą 8 stycznia 1908 roku i skierowany do „Szanownego Zarządu Towarzystwa Naukowego w Płocku”, podpisali dwaj zasłużeni dla sierpeckiej społeczności lokalnej obywatele: dr Franciszek Gumowski – lekarz chirurg, pierwszy, tymczasowy przewodniczący Oddziału oraz mec. Wacław Gurbcki – rejent (notariusz), jego pierwszy sekretarz.

Patos pierwszego zdania tego dokumentu, posiadającego *ex definitione* wartość informacyjną, świadczy o emocjach jego autorów oraz grupy ludzi, których reprezentują, o ich świadomości doświadczania chwili niezwyklej: „niniejszym mamy zaszczyt zawiadomić Zarząd Towarzystwa Naukowego w Płocku, że następujący członkowie Towarzystwa Naukowego zamieszkali w Sierpcu zawiązali w dniu dzisiejszym Oddział Sierpski Towarzystwa Naukowego Płockiego...”. Forma „sierpski” nie jest pomyłką językową lecz świadomym nawiązaniem do historycznej nazwy miasta oraz nazwiska jego właścicieli z przełomu XV/XVI wieku: braci Feliksa i Prokopa Sierpskich herbu Prawdzic. Ciąg dalszy dokumentu wymienia dziesięcioosobową grupę członków założycieli, wśród których oprócz dr. Gumowskiego i mec. Gurbckiego znaleźli się: Anna Piniarowiczówna, właścicielka pensji żeńskiej, Jakub Rudowski, sierpecki przedsiębiorca, właściciel cegielni i młyna parowego, Halina i Jan Radomyscy, właściciele apteki (Halinie Radomyskiej powierzono funkcję skarbnika Oddziału), Maria Gajzlerowa (Gurbcka), Władysław Pilkiewicz, nauczyciel, Tomasz Sieklucki i Zygmunt Umiński, właściciele ziemscy.

Akapit drugi tego krótkiego (dwuakapitowego) dokumentu, przywołując §2 statutu Towarzystwa (nazywanego tutaj Ustawą), zapewnia o zamiarze „ureczywistnienia celów” Ustawy TNP oraz formułuje prośbę o „jak naj-

rychlejsze załatwienie formalności niezbędnych do otwarcia Domów Ludowych z Czytelniami i Bibliotekami”. Jedną z bibliotek miałyby się znaleźć w Sierpcu „w domu Krasińskiego”, a druga w Goleszynie „w domu Andrzeja Dziurlikowskiego”. Odpowiedzialność za prowadzenie biblioteki i czytelnicy w Sierpcu bierze na siebie Halina Radomska, a w Goleszynie Zygmunt Umiński. Następują w tym miejscu dokumenty sporządzone kaligraficznym pismem notariusza, Wacława Gurbskiego, podpisy: przewodniczącego i sekretarza Oddziału.

Kim byli założyciele sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego? Dlaczego powołali biblioteki i czytelnice? Dlaczego uznali, że mają jakieś obowiązki wobec lokalnej społeczności? Dlaczego postawili przed sobą trudny i wymagający determinacji, a często nawet poświęcenia cel „oddzielenia trwałych wartości od popiołu”¹, jak napisał prof. Zbigniew Kruszewski w przedmowie do monografii Oddziału TNP w Sierpcu? W jaki sposób potrafili wykorzystać swoją pozycję społeczną, ale i czas sprzyjający tworzeniu polskich instytucji użyteczności publicznej? Jakimi motywacjami się kierowali?

Z dokumentu założycielskiego wynika, że wszyscy wymienieni współzałożyciele Oddziału byli członkami Towarzystwa Naukowego Płockiego, natomiast ich miejscem zamieszkania był Sierpc lub powiat sierpecki.

Miasto Sierpc położone w północnej części Mazowsza Płockiego nad rzeką Sierpienią i w niewielkiej odległości od Skrwy, spełniającej w przeszłości funkcję szlaku handlowego, od czasów najdawniejszych posiadało liczne związki z Płockiem. Wagę symbolu posiada fakt, że przed wiekami na tzw. przedmieściu płockim sierpczanie wybudowali kaplicę św. Wawrzyńca, podobnie płocczanie na przedmieściach Płocka w miejscu otwierającym drogę w kierunku Sierpca wybudowali kaplicę pod tym samym wezwaniem. O istnieniu rozebranej na początku XIX wieku przez carskich żołnierzy sierpeckiej kaplicy świadczy nazwa ulicy św. Wawrzyńca, którą notabene sportretował urodzony w Sierpcu Abraham Neumann, jeden z najwybitniejszych malarzy żydowskich, nazywany malarzem żydowskich miasteczek.

Dr Franciszek Gumowski należał na początku XX wieku, a zwłaszcza w latach międzywojennych do elity miasteczka. Był lekarzem chirurgiem z pasją społecznikowską. Wraz z dr. Mieczysławem Gajzlerem (również lekarzem), farmaceutą Janem Radomskim i rejentem Wacławem Gurbskim prowadził ochronkę dla dzieci, kółko teatralne, wypożyczalnię książek zakupionych przez działaczy dla Domu Ludowego i – co ciekawe – przez

¹ 100 lat sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego. Działalność Towarzystwa w środowisku lokalnym, praca zbiorowa pod red. H. Piekarskiej, Sierpc 2011, s. 13.

pewien czas sprawował funkcję komendanta Straży Ogniowej w Sierpcu. W czasie zaborów Straż Ogniowa była jedyną działającą legalnie organizacją utrzymywaną z dobrowolnych składek mieszkańców miasta. Straż nie tylko wyjeżdżała do pożarów, do czego została powołana, ale prowadziła bogatą działalność społeczną. Strażacy organizowali „majówki” nad Sierpienicą za miastem, na które wyjeżdżano bojowymi wozami strażackimi w towarzystwie strażackiej orkiestry dętej. W remizie strażackiej mieszczącej się obok zabytkowego Ratusza odbywały się seanse filmowe i spektakle teatralne objazdowych trup teatralnych. Przedstawienia teatralne przygotowywała w tym czasie również młodzież sierpecka, polska i żydowska. Społeczność żydowska stanowiła w tym czasie około 1/3 ogólnej liczby mieszkańców Sierpca. Jak wspomina sierpczanka, Irena Kulasińska, „biegli w konspiracji Polacy wykorzystywali strażacką organizację do szerzenia ducha patriotycznego i prowadzenia działalności kulturalnej”². Franciszek Gumowski był wysoko cenionym lekarzem. Uważano, że jego diagnozy medyczne są zawsze trafne. Cieszył się ogromnym szacunkiem. Z wielkim poświęceniem, odwagą i w bardzo trudnych warunkach (przy lampie naftowej) operował i pielęgnował rannych żołnierzy, uczestników wojny 1920 roku, niezależnie od tego, po której stronie frontu walczyli. Było ich w sierpeckim szpitalu 38, 18 Polaków i 20 Rosjan. Na czarno-białej fotografii³ z tamtego okresu widzimy dr. Gumowskiego w sali szpitala, mieszczącego się wówczas przy ulicy Farnej 24 (budynek ten mieścił również pierwszą siedzibę sierpeckiego Oddziału TNP), wśród rannych żołnierzy. Wielu z nich, ciężko rannych, prznosił na swoich ramionach i umieszczał na łóżkach szpitalnych. Dr Gumowski był nie tylko dobrym lekarzem, ale również dobrym człowiekiem.

Wacław Gurbski znalazł się w Sierpcu po odbyciu studiów prawniczych w Dorpacie (obecnie Tartu) w Estonii. Urodził się w Płocku 23 stycznia 1867 roku w rodzinie ziemiańskiej, która już w połowie XIX stulecia weszła w środowisko inteligenckie Płocka. W rodzinnym mieście ukończył gimnazjum, a pierwszą kancelarię notarialną po odbyciu studiów prawniczych założył w Sierpcu. Uprawnienia i kompetencje notarialne były w tamtym czasie o wiele szersze niż obecnie. Swoje sprawy majątkowe powierzali mu nie tylko sierpczanie, ale również ziemianie z odległych okolic. W krótkim czasie osiągnął wysoką pozycję społeczną, co zawdzięczał nie tylko profesjonalizmowi i pracowitości, ale również obyciu towarzyskiemu,

² Irena Kulasińska, *Lata dwudzieste, lata trzydzieste... (i wcześniejsze)*, [w:] *Wspomnienia sierpczan 1900–1950*, pod red. Jana Burakowskiego, Wyd. Miejska Biblioteka Publiczna im. Zofii Nałkowskiej w Sierpcu, Sierpc 1998, s. 40.

³ *100 lat sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego...*, s. 239.

aktywności społecznej i politycznemu zaangażowaniu. Wacław Gurbski był m.in. pierwszym prezesem rady nadzorczej Towarzystwa Drobny Kredytu (1901 rok), przekształconego w Bank Spółdzielczy w Sierpcu, konkurującego z sierpeckimi bankami żydowskimi, inicjatorem i prezesem Koła Polskiej Macierzy Szkolnej w Sierpcu, które zorganizowało pierwszą po latach zaborów szkołę początkową z polskim językiem nauczania oraz bibliotekę publiczną. Był jednym z twórców progimnazjum męskiego, humanistycznego w Sierpcu (1916 rok), współzałożycielem Domów Ludowych w Sierpcu i Goleszynie. Gurbski został ostatnim burmistrzem miasta Sierpca z nominacji władz rosyjskich, a po wybuchu I wojny światowej przewodniczącym Powiatowego Komitetu Obywatelskiego i członkiem Gubernialnego Komitetu Obywatelskiego w Płocku. Działal w tym czasie społecznie również w Sierpcu jako skarbnik Rady Opiekuńczej pomagającej ofiarom wojny 1920 roku. Gurbski działał również politycznie jako aktywny członek Ligi Polskiej, a później Narodowej Demokracji i Związku Ludowo-Narodowego w powiecie sierpeckim. Współorganizował w powiecie Obóz Wielkiej Polski. Gurbski miał wyraziste poglądy polityczne, ale nie był fanatykiem. Potrafił znajdować konsensus ze swoimi oponentami, ale do czasu. Po przewrocie majowym, w konsekwencji ostrej krytyki polityki gospodarczej rządu, Gurbski popadł w ostry spór z władzami sanacyjnymi powiatu, co w rezultacie uniemożliwiło mu działalność prawniczą w Sierpcu. Od 1935 do 1937 roku prowadził swoją kancelarię notarialną w Płocku, a później, aż do wybuchu wojny, w Mławie. Jako działacz endecki był również krytyczny wobec polityki Niemiec w stosunku do Polski, dlatego też doświadczył represji zarówno podczas I, jak i II wojny światowej. Zmarł w Warszawie 16 lutego 1943 roku. Został pochowany, tak jak rok później Anna Piniarowiczówna, na warszawskich Powązkach.

Anna Piniarowicz, początkowo wspólnie ze swoją siostrą Stanisławą, prowadziła od 1896 roku w Sierpcu prywatną pensję żeńską. W roku 1921 uczyło się w niej 170 dziewcząt. Ze względu na czesne była to szkoła elitarna przeznaczona dla dziewcząt z rodzin ziemiańskich i bogatego mieszczaństwa z programem 4-letniego, a później 5-letniego i 6-letniego progimnazjum. Pensja Anny Piniarowiczówny kontynuowała bogatą tradycję edukacji dla dziewcząt w Sierpcu, najpierw funkcjonującej prawie sto lat przy klasztorze sióstr benedyktynek szkoły żeńskiej, a następnie świeckiej pensji dla dziewcząt sióstr Zofii i Izabeli Feist. Siostry Feistówny, poprzedniczki Anny Piniarowicz, pochodziły z Warszawy. Były córkami znanego muzyka, Karola Feista. Kryzys nastąpił w latach 90. XIX wieku. Najpierw w związku próbą likwidacji klasztoru zamknięto szkołę przyklasztorną, a następnie po śmierci Zofii Feist pojawiło się niebezpieczeństwo zamknięcia świeckiej pensji żeń-

skiej. W tej sytuacji Anna Piniarowiczówna, która okazała się świetną organizatorką, wraz ze swoją siostrą Stanisławą otworzyły pensję, do której trafiły uczennice sióstr Feist. Przełom organizacyjny nastąpił w roku 1926, kiedy to ks. Leon Pomaski prowadzący progimnazjum męskie w Sierpcu zaproponował powstanie gimnazjum koedukacyjnego, dającego możliwość sierpeckiej młodzieży zdobycia matury na miejscu, bez konieczności wyjeżdżania do szkoły średniej najpierw do Warszawy, a później do Płocka. Ze wspomnień wychowanki, Janiny Arciszewskiej-Matuszewskiej, wyłania się obraz Anny Piniarowicz, Pani Przełożonej, jak ją tytułowano nawet już po powstaniu gimnazjum koedukacyjnego, jako osoby obdarzonej talentem pedagogicznym, stawiającej wysokie wymagania swoim uczennicom, a przede wszystkim samej sobie. Janina Arciszewska-Matuszewska tak o niej pisze: „mając za sobą trud tajnego nauczania przed pierwszą wojną światową i znając warunki, w jakich tamto pokolenie zdobywało wiedzę, nie rozumiała, nie mogła zrozumieć lenistwa, głupoty, lekceważenia obowiązków. Była chyba wcieleniem słowa Obowiązek. Odmieniała je przez wszystkie przypadki. Przy nim zaś pojawiała się zawsze drugie słowo – Polska. (...) Dla Polski pisaliśmy klasówki i wypracowania, kuliśmy wzory trygonometryczne, uczyliśmy się wierszy na akademię, wbijaliśmy do głowy chemię, historię czy fizykę. Każda »dwójka« godziła zdradziecko w Polskę. Każda opuszczona godzina szkolna była »zbrodnią« wobec Polski... (...) nawet niedozwolone jasne pończochy w jakiś tajemny sposób Polskę obrażały (...) Sączyła tę Polskę kropla po kropli w młode serca i umysły – aż nasączyła po brzegi, aż tym swoim *Salus Rei Publicae suprema lex* pchnęła nas na wszystkie fronty świata (...) pod Mławę, Kutno i Łowicz, Monte Casino, Falaise, nad Kanał La Manche i na barykady Warszawskiego Powstania (...) Dla tej Polski zaczęła, jako młodziutka dziewczyna, uczyć »puste głowy« piękna poezji Konopnickiej i Asnyka w ciemną noc zaborów. Dla tej Polski biegła do późnej starości pierwsza do szkolnego budynku i dla tej Polski nas wychowywała. I kiedy łamiącym się od hamowanych łez głosem mówiła do gromadki maturzystek »jak najdroższy, najpiękniejszy bukiet kwiatów Polsce was dzisiaj oddaję«, nie była już ani nudna, ani śmieszna, nie wzbudzała już ani strachu, ani zniecierpliwienia (...) Tego dnia rozumiałam, jak bardzo Ją szanuję i ile Jej zawdzięczam i tego dnia przysięgłam sobie, że Jej nie zawiodę”⁴.

⁴ A. Arciszewska-Matuszewska, *Pani Przełożona (Pamięci Anny Piniarowicz – Wychowawczynie trzech pokoleń)*, [w:] *Wspomnienia sierpczan 1900–1950*, pod red. Jana Burakowskiego, Wyd. Miejska Biblioteka Publiczna im. Zofii Nałkowskiej w Sierpcu, Sierpc 1998, s. 63.

Twórcy założonego w 1908 roku, a więc na 10 lat przed odzyskaniem przez Polskę po długiej nocy zaborów niepodległości Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego, zostali duchowo i intelektualnie uformowani w wieku XIX. Reprezentowali XIX-wieczną formację Polaków spragnionych wolności. Byli nie tylko świadkami, ale również aktywnymi uczestnikami wydarzeń związanych z odradzaniem się Polski. Kierowali się w swoich działaniach pasją społecznikowską. Posiadali umiejętność działań kolektywnych. Przenieśli w lata początkowe XX wieku wzniosłe idee pozytywistów: pracy „u podstaw” i „pracy organicznej” wśród społeczności lokalnej. Byli ludźmi rozumiejącymi swój czas. Dzięki wykształceniu i aktywności zawodowej osiągnęli wysoką pozycję społeczną i potrafili wykorzystać autorytet zawodowy, wiarę w wielkie ideały społeczne, takie jak wolność, godność człowieka, jego prawo do nauki i pracy, do kreacji nowej rzeczywistości społecznej. Ich działalność wymagała odwagi, ale też zdobycia zaufania i umiejętności współpracy.

Dr Franciszek Gumowski nie tylko stawiał trafne diagnozy medyczne i był doskonałym chirurgiem, ale także poświęcał swój czas na prowadzenie ochronki dla dzieci, wypożyczalni książek i kółka teatralnego. Również mec. Wacław Gurbski angażował się społecznie i wykorzystywał swoje koneksje towarzyskie dla pozyskania funduszy na cele społeczne. Zaprzyjaźniony z Gurbskim Jakub Rudowski, przedsiębiorca, wielokrotnie lokował środki finansowe na lokalne przedsięwzięcia. Rudowski znalazł się w gronie pierwszego, historycznego Zarządu Oddziału TNP w Sierpcu. Anna Piniarowicz była nie tylko oddaną wychowawczynią, nauczycielką literatury i właścicielką sierpeckiej pensji żeńskiej, a później wicedyrektorem gimnazjum koedukacyjnego im. Prezydenta Ignacego Mościckiego, ale także m.in. członkiem Zarządu Spółdzielni Spożywców „Zgoda”.

Wybuch I wojny światowej zahamował i uniemożliwił działalność Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego w Sierpcu, natomiast późniejsza aktywność środowiska skupionego wcześniej wokół TNP świadczy o tym, że dogodna sytuacja polityczna powodowała odradzanie się rozbudzonej potrzeby społecznej kreacji. Tak było w okresie dwudziestolecia międzywojennego w Sierpcu, kiedy to w niewielkim mieście powiatowym w różnym czasie ukazywało się 8 gazet w języku polskim („Echo Powiatu Sierpeckiego”, młodzieżowy miesięcznik „Żak”, „Głos Sierpecki”, „Gazeta Urzędowa na Powiat Sierpecki”, „Kronika Sierpecka”, „Życie Sierpeckie”, radykalny dwutygodnik „Wczoraj, dziś i jutro”, czy najdłużej ukazujący się w Sierpcu tygodnik „Ziemia Mazowiecka”). Odradzająca się Polska potrzebowała również aktywności na polu gospodarczym. W odpowiedzi na Okólnik Ministra Spraw Wewnętrznych z lipca 1927 roku zorganizowano w Sierpcu (10 lat

później, w 1937 roku) Powiatową Wystawę Radiową, która miała ułatwić administrowanie i planowanie rozwoju gospodarczego miasta⁵. Społeczny Komitet Radiofonii Kraju stymulował organizację podobnych wystaw w Bydgoszczy i w Warszawie. Wystawa trwała 2 tygodnie i była okazją do prezentacji regionu, dorobku 5 powiatów: sierpeckiego, rypińskiego, lipnowskiego, płońskiego i plockiego. Prezentowała również krajowy dorobek polskiej radiofonii. W marcu 1938 roku powstała radiostacja SIERPC, prawdopodobnie pierwsza w Polsce, zbudowana wysiłkiem społeczności lokalnej.

Sierpc należący w czasie zaboru rosyjskiego do miast przygranicznych nie posiadał ze względu na opracowane przez zaborców plany wojskowe dotyczące ewentualnego konfliktu zbrojnego między Rosją a Niemcami, infrastruktury drogowej i kolejowej. Na mocy Ustawy z 1919 roku podjęto decyzję o budowie linii kolejowej Zgierz–Kutno–Płock–Sierpc. Uroczyste otwarcie połączenia z udziałem władz ministerialnych nastąpiło 18 listopada 1918 roku. 3 lata później otwarto linię kolejową Sierpc–Toruń, a rok później zakończono połączenie kolejowe Sierpc–Brodnica. W uroczystościach tych uczestniczył również Wacław Gurbcki.

Ciekawą inicjatywą lokalną i przykładem edukacji regionalnej funkcjonującej poza oficjalnymi formami edukacji na wszystkich poziomach szkolnictwa państwowego, prywatnego, licznych szkół żydowskich w Sierpcu był Uniwersytet Powszechny działający od 12 stycznia 1936 roku do 27 listopada 1936 roku. Uniwersytet Powszechny działał na styku środowiska nauczycielskiego i osób reprezentujących nienauczycielskie profesje: prawników, duchownych czy dziennikarzy. Prowadzono wykłady dla młodzieży pozaszkolnej z zakresu geografii, krajoznawstwa i historii regionu. Uniwersytet Powszechny działający w Sierpcu przez 11 miesięcy, między styczniem a listopadem 1936 roku, w pewnym stopniu przejmował zadania zawieszonych przez wybuch I wojny światowej Oddziału TNP.

Sierpski Oddział Towarzystwa Naukowego Płockiego powstał w okolicznościach sprzyjających zawiązywaniu się polskich inicjatyw w sytuacji braku państwowości polskiej, a odrodzone po 77 latach nieistnienia Towarzystwo Naukowe Płockie, pierwsze regionalne towarzystwo naukowe w Polsce, stworzyło w swoim statucie zapis umożliwiający powstawanie filii, a więc działań w terenie. Przewidziano możliwość tworzenia oddziałów z uwagi na potrzebę pielęgnowania wartości narodowych, takich jak język ojczysty, literatura w języku polskim, biografie wielkich Polaków czy historia polskiej państwowości. Udało się uzyskać akceptację władz gubernialnych dla inicja-

⁵ G. Wąsiewski, *Wystawa radiowa w Sierpcu – 1937*, „Sierpeckie Rozmaitości” 2011, nr 3–4 (85–86), s. 82–84.

tywy powołania polskiej instytucji w sytuacji zlikwidowania przez władze Polskiej Macierzy Szkolnej. Darowizna bogatego księgozbioru rodu Zielińskich ze Skępego tworzyła mocny grunt dla działalności badawczej z jednej strony, a z drugiej poszerzała możliwość obcowania szerokich grup społecznych z piśmiennictwem (głównie w języku polskim), literaturą piękną, czasopiśmiennictwem, zbiorami kartograficznymi itp.), a także ze sztuką polską i światową. Podobne zadania postawiono przed oddziałami, które zobowiązywano do prowadzenia bibliotek, czytelni, Domów Ludowych oraz do cyklicznych spotkań (wykładów, odczytów, ale również spotkań integracyjnych, towarzyskich). Oddziały TNP miały zaopiekować się księgozbiorem bibliotecznymi Domów Ludowych w związku z rozwiązaniem przez władze carskie w grudniu 1907 roku Polskiej Macierzy Szkolnej. Bogaty, wielojęzyczny księgozbiór posiadała również działająca w Sierpcu biblioteka żydowska, mieszcząca się przy starym rynku (1913 rok), spełniająca podobne funkcje kulturotwórcze, organizująca m.in. „wieczory czytane” czy uroczystości rocznicowe. Własne biblioteki zakładały w tym czasie w Sierpcu partie żydowskie, takie jak Poalej Syjon, Bund czy młodzieżówka Herclija.

Tematyka pierwszych odczytów odbytych w oddziale sierpeckim skupiała się głównie wokół zagadnień krajoznawczych. Odczyty były ilustrowane sprowadzanymi z Warszawy z Towarzystwa Krajoznawczego przeźroczeniami i dotyczyły m.in. odkrycia Ameryki przez Krzysztofa Kolumba, problemów społecznych Brazylii, Japonii czy Szwajcarii. Świadczyć to może o głodzie poznawania egzotycznych wówczas zakątków świata albo też o próbie neutralizowania zbyt dużego zainteresowania carskich służb masowymi zgromadzeniami. Wydarzeniem, które zamknęło działalność sierpeckiego Oddziału TNP na szereg lat był wybuch I wojny światowej. W okresie międzywojennym członkowie Oddziału zaangażowali się w proces budowy odradzającej się po 123 latach niewoli państwowości polskiej, działając społecznie albo też zawodowo. Wacław Gurbki pełnił m.in. funkcję burmistrza miasta.

Próba reaktywowania Oddziału po zakończeniu II wojny światowej (podjęto taką próbę w 1948 roku) nie powiodła się. Stało się to możliwe dopiero w 1969 roku głównie dzięki dr. Jakubowi Chojnackiemu, który kierowany sentymentem do Sierpca, swojego rodzinnego miasta, uruchomił energię ludzi ze społecznikowską pasją, zarówno w Sierpcu, jak i w Płocku. Dr. Jakub Chojnacki z wykształcenia inżynier chemii, dzięki swojej wiedzy humanistycznej wyniesionej z sierpeckiego gimnazjum, a zwłaszcza znajomości łaciny, będąc członkiem oficjalnej delegacji w Moskwie, rozpoznał historyczne drzwi katedry płockiej i spowodował, że po kilku latach ich replika wróciła do Płocka. Idea odrodzenia działalności Oddziału TNP w Sierpcu spotkała się z aprobatą ówczesnych władz powiatowych w Sierpcu.

W prace przygotowawcze włączył się Franciszek Midura, zastępca inspektora szkolnego ds. kultury, późniejszy profesor Uniwersytetu Warszawskiego i Władysław Gąsiorowski, pedagog sierpeckiej poradni wychowawczo-zawodowej.

W początkowym okresie powojennej działalności Oddziału podejmowano tematykę związaną m.in. z metodologią badań naukowych, np. „Metody współczesnej bibliografii. Bibliografia ważniejszych druków dotyczących Sierpca”⁶ – mgr Stanisław Kostanecki, „Współczesne tendencje metodologiczne w etnografii i socjologii”⁷ – dr K. Makulski, czy „Etnografia współczesna, jej rola i zadania naukowo-badawcze”⁸ – dr Bohdan Kohutnicki; tematy związane z literaturą i sztuką: „Jak patrzeć na obrazy i inne dzieła sztuki?”⁹ – Stefan Tamowski (artysta malarz), „*Pan Tadeusz* jako centrum polszczyzny”¹⁰ – dr Janusz Skuczyński, „Zatrzymać słowo”¹¹ – ks. bp Józef Zawitkowski. Podejmowano również zagadnienia związane z historią regionalną: „Najdawniejsze dzieje Sierpca”¹² – ks. Tadeusz Żebrowski, „Stosunki gospodarcze i społeczne Sierpca od połowy XV do drugiej połowy XIX wieku”¹³ – Wacław Sułkowski, „Walka o język polski w Sierpcu i powiecie sierpeckim w pamiętnym 1905 roku”¹⁴ – dr Marian Chudzyński, czy z zakresu historii powszechnej: „Rubikon – walka Cezara z Pompejuszem”¹⁵ – prof. Roman Kamienik, „Rola Cyncerona w kulturze rzymskiej”¹⁶ – prof. Roman Kamienik. Wielokrotnie zapraszano prelegentów w różny sposób związanych z Sierpcem, np. cykl odczytów poświęconych astronomii przedstawił światowej sławy uczoney, prof. Andrzej Woszczyk („Czy jesteśmy sami we Wszechświecie?”¹⁷, „Powrót komety Halleya”¹⁸, „Problemy współczesnej astronomii”¹⁹) czy „Drzwi Płockie po 550 latach w Bazylice Katedralnej w Płocku”²⁰ – mgr inż. Jakub Chojnacki.

⁶ luty 1970 r.

⁷ marzec 1970 r.

⁸ 17 października 1975 r.

⁹ 27 listopada 1971 r.

¹⁰ 29 listopada 1984 r.

¹¹ 15 stycznia 2005 r.

¹² 8 marca 1994 r.

¹³ 14 czerwca 1971 r.

¹⁴ 20 grudnia 2005 r.

¹⁵ 19 maja 1977 r.

¹⁶ 29 września 1977 r.

¹⁷ 17 grudnia 1977 r.

¹⁸ 25 kwietnia 1985 r.

¹⁹ 12 stycznia 1983 r.

²⁰ 8 października 1982 r.

Pojawiły się tematy związane z edukacją, zarówno w ujęciu historycznym, jak i zagadnienia współczesne: „Szkolnictwo polskie w okresie stalinizmu w latach 1948–1956”²¹ i „Innowacje pedagogiczne w dekadzie poprzedzającej wprowadzenie reformy edukacji”²² – dr Bogumiła Dumowska, „Edukacja wobec wyzwań cywilizacji informacyjnej”²³ – mgr. inż. Mariusza Portalskiego czy ubiegłoroczny wykład prof. Grzegorza Radomskiego nt. „Problematyki edukacji w polskiej myśli politycznej po 1989 roku”²⁴.

Powróciły tematy poświęcone wielkim Polakom: „Marszałek Józef Piłsudski” czy „Prof. Ignacy Mościcki – człowiek – uczoney – polityk” – oba odczyty ks. prof. Michała Grzybowskiego²⁵. Życie i działalność polityczna Józefa Piłsudskiego była również tematem wykładu płk dr. Zygmunta Burdasia²⁶.

Wybór proponowanej tematyki wykładów wynikał niejednokrotnie z bieżących problemów życia społecznego, np. „Przemysł chemiczny a ochrona środowiska naturalnego człowieka”²⁷ – dr Adam Szczęsny czy „Wpływ Petrochemii na środowisko”²⁸ – inż. Norbert Latuszek, czasem był pochodną praktyki zawodowej lub indywidualnych pasji: „Zagadnienia genetyki w świetle praktyki zawodowej”²⁹ – lek. med. Zbigniew Szubiński, czy „Polska nad Bałtykiem 1918–1978”³⁰ – doc. dr hab. Józef Wójcicki.

W ostatnim czasie, 110 lat po historycznym akcie powołania sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego, działalność wykładowa Oddziału koncentruje się głównie na historii lokalnej i jest, tak jak w przeszłości, również wynikiem współpracy z lokalnymi instytucjami. Rozpoczęliśmy w 2019 roku odczytem prof. Grzegorza Radomskiego, byłego przewodniczącego Oddziału, poświęconym problemom edukacji, nawiązując do bieżących problemów polskiej szkoły, uczniów, ich rodziców i nauczycieli³¹. W następnej kolejności zaproponowaliśmy 2 odczyty zorganizowane we współpracy z Pracownią Dokumentacji Dziejów miasta Sierpca. Ich autorem

²¹ 14 marca 1995 r.; B. Dumowska, *O szkole stalinowskiej*, [w:] „Almanach Sierpecki”, t. 2, Sierpc 1998, s.82.

²² 4 marca 2004 r.; B. Dumowska, *Edukacja autorska w szkołach publicznych w Polsce*, Impuls, Kraków 2003.

²³ 28 stycznia 2004 r.

²⁴ 27 marca 2019 r.

²⁵ 19 maja 1992 r. i 9 listopada 1992 r.

²⁶ 20 października 1987 r.

²⁷ 21 listopada 1975 r.

²⁸ 9 października 1980 r.

²⁹ grudzień 1970 r.

³⁰ 23 listopada 1978 r.

³¹ 27 marca 2019 r.

był dyrektor Pracowni, mgr Michał Weber. Pierwsze ze spotkań, połączone z prezentacją fotografii, dokumentów, dawnych, polskich mundurów odbyło się w sali wystawowej Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Zofii Nałkowskiej w Sierpcu i zostało poświęcone „Sierpczanom i mieszkańcom okolic Sierpca w Armii generała Andersa”³². Żołnierze Andersa brali udział w marszu „piekielnym szlakiem” wojsk sformułowanego na Wschodzie II Korpusu Polskiego. Wystawa prezentowała biogramy pochodzących z ziemi sierpeckiej i z Sierpca 12 żołnierzy oraz pozostałe po nich pamiątki: listy, odznaczenia, zdjęcia, mundury... W marcu 1939 roku oddział Nowogródzkiej Brygady Kawalerii stacjonował w Sierpcu. Sztab ulokowano w Domu Katolickim, u zbiegu ulic Żeromskiego i Wojska Polskiego. Przypuszcza się, że generał Anders przybył do Sierpca 21 marca, tydzień przed przyjazdem swojej brygady. Ks. kanonik Jan Krawczyński użyczył generałowi lokum na tzw. starej plebanii, na piętrze, o czym informuje tabliczka umieszczona na budynku plebanii. W kronikach parafialnych brak jest wpisów dokumentujących ten fakt. Należy przypuszczać, że zostały po wojnie usunięte z obawy przed represjami. Ożywiona dyskusja po wykładzie, w której uczestniczyli członkowie rodzin żołnierzy generała Andersa świadczyła o tym, że w rodzinach żołnierzy przekazywana jest o nich pamięć, z pietyzmem przechowywane pozostawione przez nich pamiątki. Kolejny odczyt dyrektora Pracowni Dziejów Miasta Sierpca został poświęcony „Początkom sierpeckiej kolei w dwudziestoleciu międzywojennym”³³ i połączony z prezentacją czarno-białych fotografii oraz wybranych artykułów i notatek pochodzących głównie z prasy ogólnopolskiej spośród 300 zgromadzonych przez Pracownię na ten temat, pochodzących z lat 20. i 30. XX wieku, przede wszystkim z „Kurieru Warszawskiego”. Odradzające się po 123 latach niewoli Państwo Polskie potrzebowało budowy sieci połączeń komunikacyjnych. Powołano w tym celu osobne ministerstwo. W 1924 roku oddano do użytku piękny dworzec kolejowy w Sierpcu. Otwarto nowe połączenia kolejowe w kierunku na Toruń, Brodnicę, Płock i Nasielsk. Sierpc stał się ważnym węzłem komunikacyjnym, a otwierane nowe kierunki połączeń stawały się świętem miasta i sprowadzały na organizowane uroczystości kolejnych ministrów, osoby duchowne i władze miasta oraz powiatu. Na jednej z historycznych fotografii były prezes sierpskiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego i burmistrz miasta Sierpca, działacz Narodowej Demokracji, stoi obok Dawida Goldszlaka, sierpeckiego rabina.

³² 13 czerwca 2019 r.

³³ 24 października 2019 r.

Zagadnienia dotyczące historii lokalnej podejmował wykład dr Bogumiły Dumowskiej pt. „Gmina wyznaniowa żydowska w Sierpcu w dwudziestoleciu międzywojennym”³⁴. Społeczność żydowska stanowiła na początku XX wieku 1/3 liczby mieszkańców miasta. 8 listopada 1939 roku, wkrótce po spaleniu przez Niemców sierpeckiej synagogi, niemal wszyscy Żydzi, poza ok. 300-osobową grupą przeznaczoną do robót publicznych, zostali wywiezieni w bydłowych wagonach w kierunku Warszawy. Tych, którzy przeżyli podróż pozostawiono swojemu losowi wprost na ulicy, a powrót do domu został im zabroniony pod karą śmierci. Niemal wszyscy stracili życie z głodu, wycieńczenia i chorób. Część trafiła do obozów koncentracyjnych. Pozostałą grupę Żydów sierpeckich wywieziono 6 stycznia 1942 roku do getta w Strzegowie, a stamtąd do Auschwitz. Historia żydowskiej gminy wyznaniowej w Sierpcu liczy ok. 500 lat. Żydzi stanowili na początku wieku XIX najliczniejszą grupę narodowościową, bo liczącą aż 67% liczby mieszkańców. Gmina żydowska (kahał) to od czasów starożytnych fenomen samorządu żydowskiego, pozwalający utrzymywać więzy religijne, etniczne i narodowe. Pierwszym znanym rabinem sierpeckim był ceniony za pobożność i mądrość Meir Szepsir. Sprawował swój urząd jednocześnie w Sierpcu, Bieżuniu i Drobinie w latach 1790–1820. Ostatnim rabinem sierpeckim był Dawid Goldszlak, który sprawował swój urząd w latach 1923–1943. W Księdze Pamięci Żydów sierpeckich³⁵ czytamy, że Dawid Goldszlak był z gminą na wygnaniu w Warszawie”, tzn. towarzyszył swoim rodakom w gehennie wojennej, podczas której zmarł. Dla każdej gminy synagoga i cmentarz stanowiły osnowę życia żydowskiej społeczności. „Gdzie raz Żydzi pochowali swoich zmarłych, stamtąd już nie odstępowali za żadną cenę”³⁶. Synagoga łączyła *sacrum* z *profanum*. W synagodze odbywały się nabożeństwa, ale również zgromadzenia i sesje kahału. W Księdze Pamięci pojawia się często określenie „święta gmina” w znaczeniu ‘uświęcona’, obdarzona wyjątkowym darem, darem istnienia. W dwudziestoleciu międzywojennym Żydzi sierpeccy zajmowali się głównie rzemiosłem i handlem, konkurując z rzemieślnikami i kupcami polskimi. W czasie dni targowych prowadzili swoje stoiska handlowe na rynku, ale też prowadzili biblioteki, szkoły żydowskie, czy banki. Od czasów Haskali otwierali się nie bez przeszkód ze strony ortodoksów żydowskich na społeczność lokalną. W zachowanych dziennikach lekcyjnych gimnazjum im. Prezydenta Mościckiego w Sierpcu w niektórych klasach żydowscy

³⁴ 25 kwietnia 2019 r.

³⁵ *Gmina Sierpc. Księga Pamięci*, tł. Abraham Nanes, oprac. tekstów Dorota Mazek, Bogumiła Dumowska, TPZS, Sierpc 2014.

³⁶ M. Bałaban, *Żydzi lwowscy na przełomie XVI i XVII wieku*, Lwów 1906, s. XXI.

uczniowie stanowili zdecydowaną większość. Spotkanie poświęcone publikacjom „Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Sierpeckiej i ich autorom”³⁷, które odbyło się pod koniec roku było nie tylko okazją do świętowania 20-lecia istnienia siostrzanej, kulturotwórczej instytucji lokalnej, ale również podkreślało znaczenie współpracy różnych instytucji i organizacji społecznych zaangażowanych w działania dla „małej ojczyzny”. Było jednocześnie okazją do przypomnienia ważnych dla historii regionu publikacji sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego, takich jak m.in.: *Sierpc. Studia i materiały*³⁸, *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*³⁹, *Pieczęcie i herb Sierpca*⁴⁰, bibliofilski druk poezji Stefana Gołębiowskiego z Bieżunia pt. *Sierpień*⁴¹, *Morze dalekie i bliskie*⁴² powstałe we współpracy z Polskimi Liniami Oceanicznymi czy *Ziemię sierpecką znaną i nieznaną*⁴³ powstałą we współpracy z Towarzystwem Przyjaciół Ziemi Sierpeckiej.

Jeśliby porównać zachowane w Archiwum TNP sprawozdanie z działalności Oddziału za rok 1909, podpisane przez Prezesa Wacława Gurbkiego ze sprawozdaniem sporządzonym 110 lat później, za rok 2019, przez Przewodniczącą Oddziału dr Bogumiłę Dumowską, to poza zmianą w nazwie funkcji pierwszego członka Zarządu nasuwają się następujące wnioski:

1. sprawozdanie Prezesa Gurbkiego jest w dużej mierze napisane językiem Ezopowym. W 1909 roku nie sposób było przewidzieć, że nastąpi odrodzenie polskiej państwowości. Wacław Gurbki ma świadomość, że sierpski Oddział TNP jest jedyną instytucją, która może skonsolidować Polaków „jedną myślą ożywionych” – jak pisze w sprawozdaniu. Ze względu na carską cenzurę nie nazywa jej wprost, natomiast przywołując romantyczną *Odę do młodości* Adama Mickiewicza pisze o konieczności „zestrzelenia myśli w jedno ognisko”, wierzy w uskrzydlającą energię i determinację, cechy przynależne młodości, które zmienią rzeczywistość – przybliżą „jutrenkę swobody”, a oddalą „obszar gnuśności zalany

³⁷ 3 grudnia 2019 r.

³⁸ *Sierpc. Studia i materiały*, Towarzystwo Naukowe Płockie Oddział w Sierpcu, Płock-Sierpc 1972.

³⁹ *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, pod red. Mariana Chudzyńskiego, Towarzystwo Naukowe Płockie Oddział w Sierpcu, Sierpc 2003.

⁴⁰ S.K. Kuczyński, *Pieczęcie i herb Sierpca*, Towarzystwo Naukowe Płockie Oddział w Sierpcu, Sierpc 1981.

⁴¹ S. Gołębiowski, *Sierpień*, Towarzystwo Naukowe Płockie Oddział w Sierpcu, Sierpc 1979 [druk bibliofilski].

⁴² W. Smulski, *Morze dalekie i bliskie*, Towarzystwo Naukowe Płockie Oddział w Sierpcu, Sierpc 1981 [druk bibliofilski].

⁴³ *Ziemia sierpecka znana i nieznaną. Przewodnik historyczno-krajoznawczy*, t. 1–2, pod red. Zdzisława Dumowskiego, TPZS, Sierpc 2015, 2017.

odmętem”. W 1909 roku problemem są, określane tak jak to widzieli polscy pozytywiści, nierówności społeczne, stąd potrzeba prowadzenia Domów Ludowych, czytelni i bibliotek, wszak współorganizatorzy sierpeckiego Oddziału TNP byli ludźmi wykształconymi, w większości zamożnymi, z ugruntowaną pozycją społeczną, widzieli potrzebę działania – tak jak się to wówczas określało – „z ludem” i „dla ludu”. W dużej mierze finansują działalność Oddziału (koszt utrzymania siedziby, sprowadzania przeźroczy z Towarzystwa Krajoznawczego itd.) albo też włączają się w codzienną pracę bibliotek i czytelni (zakupy publikacji, wypożyczanie książek, prowadzenie katalogów itd.). W sprawozdaniu Gurbki umieszcza szczegóły organizacyjne i finansowe związane z ruchem czytelnictwem, wydatkami i wpływami finansowymi. Gurbki uważa, że spotkania w Oddziale poza wartościami poznawczymi powinny mieć również charakter spotkań towarzyskich, integrujących społeczność miasta, zwłaszcza że to również wśród uczestników wykładów, wieczorów muzycznych czy karnawałowych, „majówek” organizowanych nad Sierpinią zbierano środki na działalność Oddziału. Tematykę odczytów w dużej mierze determinował fakt, że przeźrocza – „latarnie magiczne”, jak pisze Gurbki – sprowadzono z Towarzystwa Krajoznawczego, stąd tematyka spotkań z tym związana, np. organizmy roślinne kuli ziemskiej, odkrycie Ameryki przez Krzysztofa Kolumba, o „ludach koczujących” Ameryki Północnej czy egzotycznej wówczas Japonii i Brazylii;

2. sprawozdanie z działalności sierpeckiego Oddziału TNP sporządzone 110 lat później przez Przewodniczącą dr Bogumiłę Dumowską wskazuje na zainteresowania członków Oddziału, umieszczoną w szerszym kontekście, historią lokalną oraz ujawnia współpracę Oddziału z wieloma instytucjami: Pracownią Dziejów Miasta Sierpca, Centrum Kultury i Sztuki im. Marszałka J. Piłsudskiego w Sierpcu, Miejską Biblioteką Publiczną w Sierpcu, Towarzystwem Przyjaciół Ziemi Sierpeckiej, czy Urzędem Miasta w Sierpcu. Publikacje członków Oddziału oraz udział w konferencjach naukowych, seminariach i innych wydarzeniach ogólnopolskich i lokalnych, odznaczenia państwowe dla członków Oddziału, np. przyznany przez Prezydenta RP Andrzeja Dudę Medal Stulecia Odzyskanej Niepodległości dr Bogumile Dumowskiej za działalność w opozycji demokratycznej, świadczą o aktywności społecznej, naukowej czy popularyzatorskiej członków Oddziału, którzy w roku sprawozdawczym przedstawiali swoje referaty i uczestniczyli w konferencjach organizowanych w siedzibie Sejmu i Senatu RP przez Parlamentarny Zespół Miłośników Historii we współpracy z Zakładem Historii XX wieku Instytutu Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika

w Toruniu, Wydział Politologii i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk Humanistycznych i Społecznych Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Ciechanowie, Muzeum Małego Miasta w Bieżuniu Oddział Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, Komendy Powiatowe Policji w Mławie i Ciechanowie, czy też brali udział w obradach Ogólnopolskiego Zjazdu Pedagogicznego w Warszawie. Tematyka odczytów w 2019 roku organizowanych głównie w zabytkowym sierpeckim Ratuszu, dotychczasowej siedzibie Oddziału, koncentrowała się głównie na historii lokalnej, korespondowała i z ważnymi, bieżącymi wydarzeniami, takimi jak na przykład ogólnopolski strajk nauczycieli z początku roku. Spotkanie Pamięci na sierpeckim kirkucie w rocznicę wywiezienia Żydów sierpeckich z miasta 8 listopada 1939 roku, które współorganizował sierpecki Oddział TNP, było wyrazem przekonania, że członkowie Oddziału mają świadomość wagi zadania, jakim jest strzeżenie pamięci, studiowanie śladów przeszłości wielonarodowego w przeszłości mazowieckiego miasta, w którym społeczność żydowska stanowiła na początku XIX stulecia ok. 67% ogólnej liczby mieszkańców. Spotkania z dyrektorem Pracowni Dziejów Miasta Sierpca, Michałem Weberem, dotyczyły „Sierpczan i mieszkańców okolic w Armii Generała Andersa”⁴⁴ oraz „Początków sierpeckiej kolei w dwudziestoleciu międzywojennym”⁴⁵ i stały się okazją do prezentacji bogatych zbiorów Pracowni zgromadzonych na okolicznościowych wystawach (pierwszej w sali wystawowej Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Marszałka J. Piłsudskiego, drugiej w Centrum Kultury i Sztuki). Były również okazją do dyskusji, do wyrażenia potrzeby upublicznienia rodzinnych pamiątek (dokumentów, fotografii, starych mundurów wojskowych, czy kolejowych), a także uświadomienia wagi tych przedmiotów jako nie tylko pamiątek rodzinnych, ale również cennych źródeł historycznych. Wykład dr Bogumiły Dumowskiej odsłonił nieznaną do tej pory fakty z dziejów społeczności Żydów sierpeckich i dotyczył „Gminy wyznaniowej żydowskiej w Sierpcu w dwudziestoleciu międzywojennym”⁴⁶. Dokumenty potwierdzające istnienie i funkcjonowanie sierpeckiej gminy żydowskiej w Sierpcu były w sposób systematyczny niszczone nie tylko w czasie wojny, ale również, prawdopodobnie z powodu nieświadomości, że są to cenne źródła historyczne, również po wojnie. Spotkanie Pamięci na sierpeckim kirkucie w rocznicę wypędzenia

⁴⁴ 13 czerwca 2019 r.

⁴⁵ 24 października 2019 r.

⁴⁶ 25 kwietnia 2019 r.

przez Niemców sierpeckich Żydów, rozpoczynające ich wojenną gehennę, zgromadziło dużą grupę sierpczan: władz miasta, radnych, przedstawicieli sierpeckich instytucji, ale i młodzież sierpecką. Stało się poruszającym wydarzeniem uświadamiającym potrzebę zabiegania o prawdę historyczną i utrwalania pamięci o wszystkich mieszkańcach wielonarodowościowego w przeszłości mazowieckiego miasta.

Wybuch pandemii spowodował przeniesienie aktywności członków Oddziału do Internetu. Zanim jednak to nastąpiło odczyt dr. Grzegorza Wąsiewskiego „Bezpieczeństwo i higiena pracy jako ważna wiedza praktyczna”⁴⁷ zorganizowany w Ratuszu w kontekście pierwszych doniesień medialnych o rosnącym zagrożeniu epidemią covid-19 wyprzedził o kilkanaście dni wprowadzenie drastycznych restrykcji związanych z zapobieganiem rozprzestrzeniania się koronawirusa, w tym zawieszenia aż do odwołania ze względów sanitarnych wszelkich masowych zgromadzeń.

Wśród 32 członków sierpeckiego Oddziału TNP, dziewięciu z nich, aktywnie włączających się w pracę Oddziału, posiada stopień naukowy doktora, a jeden profesora zwyczajnego.

Podsumowując, powstanie w 1908 roku w sytuacji odradzającego się po 77 latach Towarzystwa Naukowego Płockiego Oddziału w Sierpcu wyrażało tęsknotę naszych przodków za wolnością, nieskrępowaną myślą, za prawdą. Założyciele sierpeckiego Oddziału TNP reprezentowali XIX-wieczną formację ludzi uniesionych romantyczną wizją niepodległej Polski, wzmocnioną pozytywistycznym przekonaniem o potrzebie pracy dla ludzi wykluczonych społecznie. Regionalne towarzystwo naukowe było dla nich instytucją użyteczności publicznej, w której mogli – początkowo w ograniczonym zakresie – swoje marzenia realizować. Po gehennie dwóch wojen światowych Oddział sierpecki TNP wrócił do swoich korzeni dzięki tym⁴⁸, którzy wywodząc się z Sierpca nie zapomnieli o swojej „małej ojczyźnie”.

Preambuła obecnego statutu TNP potwierdza historyczne i w sposób jednoznaczny definiuje współczesne zobowiązania naszego Towarzystwa i jego oddziałów, których fundamentem jest:

- „przekazywanie przyszłym pokoleniom kulturowego dziedzictwa Europy, Polski, Północnego Mazowsza i Płocka”,
- „stanie na straży najszczytniejszych ideałów, narodowych wartości oraz dóbr kultury będących miarą ludzkiej cywilizacji”,
- „czynienie tego z pełnym poszanowaniem wolności, godności i słusznych praw każdego człowieka”.

⁴⁷ 27 lutego 2020 r.

⁴⁸ Inicjatorem był m.in. dr Jakub Chojnacki.

Do Szanownego Zarządu
Towarzystwa Naukowego w Płocku

Niniejszym mamy zaszczyt zawiadomić Szanowne Towarzystwo Naukowe w Płocku, iż następujący członkowie Towarzystwa Naukowego, zamieszkałi w Sierpcu i w powiecie sierpeckim, zawiezali w dniu dzisiejszym Oddział Sierpecki Towarzystwa Naukowego Płockiego, mianowicie: 1. Gajdlerowa Maryja 2. Gumowski Franciszek 3. Gurocki Maciej 4. Pili-Kierwa Władysław 5. Piniarowiczówna Anna 6. Radomyski Jan 7. Radomyska Halina 8. Rudowski Jakub 9. Siemluch Tomasz i 10. Winiński Tygmont, którzy wybrali do przewodniczącego Oddziału, na przewodniczącą, na sekretarza W. Gurockiego, a na ich zastępców: M. Gajdlerowa, W. Pili-Kierwa i J. Rudowskiego. —

Dziś do urzędniczej stowary edów, dyktów 3 2 ustawy, prosimy o jaknajrychlejsze zatwierdzenie formalności, niezbędnych do otwarcia Domów Ludowych z Czytelniami i Bibliotekami w Sierpcu przy ulicy płockiej; w domu Krasieńskiego i w Goleczynie w domu Andrzeja Dziwołkowskiego, odmawiając, że za prowadzenie biblioteki i czytelnicy w Sierpcu bierze na siebie odpowiedzialności M. Radomyska, a w Goleczynie L. Winiński. —

m. Sierpc, dnia 8 stycznia 1908 roku

Przewodniczący Oddziału *fr. Gurocki*

Sekretarz Gurocki

Dokument założycielski sierpeckiego Oddziału TNP z 8 stycznia 1908 r.

Źródła: „100 lat sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego.

Działalność Towarzystwa w środowisku lokalnym”,
praca zbiorowa pod red. H. Piekarskiej, Sierpc 2011.

Towarzystwo Naukowe

PŁOCKIE.

Z A R Z Ä D.

Słock, dom własny

Rynek Kanoników 81C 10.

dnia 2 stycznia 1913 r.

Do Szanownego Prezesa
 Oddziału Sierpskiego
 Tow. Naukowego
 w Sierpcu

Zarząd Towarzystwa Naukowego Płockiego uprasza niniejszem Szanownego Prezesa o dostarczenie przed dniem 10 stycznia sprawozdania za rok 1913 z działalności Oddziału, Biblioteki i Domu Ludowego na załączonym ~~jed.~~ drukach i według załączonych wskazówek.

Prezes

Sekretarz

 1-13
 1-13
 1-13

Pismo prezesa A. Maciesz z 2 stycznia 1913 r. do prezesa Oddziału Sierpskiego Towarzystwa Naukowego Płockiego.

Źródła: „100 lat sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego.

Działalność Towarzystwa w środowisku lokalnym”,
 praca zbiorowa pod red. H. Piekarskiej, Sierpc 2011.

Dr F. Gumowski, pierwszy przewodniczący Oddziału TNP w Sierpcu, wśród swoich pacjentów, żołnierzy obu stron frontu wojny 1920 r.
 autor zdjęć Piotr Wolski, archiwum Oddziału TNP w Sierpcu.

Źródła: „100 lat sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego.
 Działalność Towarzystwa w środowisku lokalnym”,
 praca zbiorowa pod red. H. Piekarskiej, Sierpc 2011.

3 grudnia 2019 r. Spotkanie pt. „Publikacje Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Sierpeckiej w latach 1999–2019 i ich autorzy”. Na zdjęciu od lewej: poeta S. Dołkowski z małżonką (trzecia od lewej), M. Staniszewska – sekretarz Oddziału TNP w Sierpcu, K. Stręciwilk, dr B. Dumowska – przewodnicząca Oddziału TNP w Sierpcu, ks. prof. D. Brzeziński – wiceprezes TNP, poetka E. Strzałkowska
 autor zdjęć Piotr Wolski, archiwum Oddziału TNP w Sierpcu

Paweł B. Gąsiorowski na spotkaniu pt. „Publikacje Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Sierpeckiej w latach 1999–2019 i ich autorzy” prezentuje swoje książki poświęcone historii Sierpca i ziemi sierpeckiej